

A vallási diverzitás kialakulásának társadalmi és jogi háttere Magyarországon

I. Bevezetés

A vallástörténettel foglalkozók számos különböző oldalról közelítik meg a vallások alakulását. Foglalkozott ezzel a kérdéssel Freud, aki szerint a vallás neurózis, illetve vágyakozás egy hatalmas és védelmező apa iránt. Rudolf Otto ezzel szemben úgy gondolta, hogy: „A vallás nem természetes félelmekből és nem is a világgal szemben érzett, általánosnak gondolt „félelemből” keletkezett. Az irtózás ugyanis nem természetes, szokásos félelem, hanem már magában véve is a titokzatos első indulata és rezdülése”.² Mindenképpen a történelem az, ami létrehozza a vallást, de az ezzel kapcsolatos ismereteink nem velünk születettek, csak megszereshetők; felkelhető az emberekben a vallásos érdeklődés, ami befogadóképességként és átélésként jelenik meg bennük.³

Az isten nélküli kultúra képe számos szerzőnél megjelent: Dosztojevszkij regényeiben felvázolta az ateizmus erősségeit és gyengeségeit, azt, hogy mi lehet vonzó egy isten nélküli világban.⁴ Nietzsche – a 19. század talán legismertebb filozófusa – nevéhez kötődik a kijelentés, mely szerint „Isten halott és mi öltük meg”,⁵ de Albert Camus szerint Nietzsche „nem készült megölni Istent”, hanem „holtan találta a kortársai lelkében”.⁶ Martin Heidegger véleménye viszont az, hogy Nietzsche mondása maga a nihilizmus.⁷ Marx szerint a vallás a nép ópiuma; ami a kultúrához és az emberi gondolkodás teljes felépítményéhez hasonlatosan a hatalomért folytatott harc tükröződése és eszköze is egyaránt. Azt pedig, hogy az istenhit egyenesen filozófiai öngyilkosság Sziszüphosz mítoszában olvashatjuk Campustól.⁸ A vallás fokozatos háttérbe szorulásával a tudományos gondolkodás uralja majd az emberek gondolkozását.⁹

„A XIX. század végén és a XX. század elején a tudósok még mindig arról voltak kénytelenek beszélni, hogy a vallás, ez az infantilis betegség (Max Müller), vagy ha tetszik: neurotikus illúzió (Sigmund Freud), hogyan fog hamarosan megsemmisülni a társadalomfejlődés pozitív szakaszában (Auguste Comte), a szocialista forradalomban (Karl Marx, Friedrich Engels) vagy a Max Weber által megálmodott varázstalanított világban.”¹⁰ Eric Fromm ugyan nem osztja Freud véleményét, mely szerint a vallás pusztán infantilis fixáció, (amely, mint illúzió még negatívan is hat az egyén fejlődésére.¹¹) Viszont elemzései alapján az autoritárius vallás diszfunkcionális, mert elidegeníti az embert saját magától.¹²

Bár a vallásos világmagyarázat háttérbe szorult, de a fent említett szerzőknek sem lett igaza, nem semmisült meg a vallás;¹³ szekularizációról azonban beszélhetünk, ami több szinten

¹ SZTE ÁJTK, Összehasonlító Jogi és Jogelméleti Intézet PhD hallgató.

² Otto, 1997: 25. o.

³ u.a.: 198. o.

⁴ McGrath, 2008: 139. o.

⁵ Horváth, 2012: 497. o.

⁶ McGrath, 2008:

⁷ Horváth, 2012: 496-497. o.

⁸ McGrath, 2008: 145. o.

⁹ Varga, 2005: 227. o.

¹⁰ Tóth, 2015: 349. o.

¹¹ McGrath, 2008: 240. o.

¹² Yinger, 1968: 116-117. o.

¹³ Ahogy azt Malinowski jósolta; úgy tekintett a vallásra, mint a társadalom állandó részére, aminek az eltűnése annyira valószínű, mint a „család”, vagy a „kormány” eltűnése. (Yinger, 1968: 11-12. o.)

is végbemehet a vallás természetének és formáinak átrendeződésével: társadalmi-, egyéni- és szervezeti szinten egyaránt.¹⁴ Bármennyire is legyen szekularizált egy társadalom – Newbing szerint – a vallás mindig tovább él benne.¹⁵ A szovjet blokknak is nevezett területhez tartozó országok tekinthetők talán a világ leginkább szekularizált országainak, különös tekintettel a kulturális és vallási értékekre; azonban ez a terület sem egységes, egyértelmű különbségek vannak az egyes részek között; de mindegyikre hatással volt a „kommunista modernizáció”,¹⁶ csak más mértékben.

Másik megfogalmazás szerint Közép- és Kelet Európában kétfokozatú, vagy kétebességű modernizációról és a hozzá társult szekularizációról beszélhetünk. Első lépésben a nyugatabbi részén kezdődött a háború előtt, így például Németországban, vagy a cseh területeken, spontán és alulról jövő karakterrel. A keleti részén a modernizáció a következő évszázadban indult és 1945 után vált intenzívebbé. Itt a karaktere nagyrészt felülről jövő volt, és gyakran társult politikai ideológiával. Például: a marxizmusban és a leninizmusban terjesztett új ideológia eszményképe a szocializmus, aminek eléréséhez Istennek meg kell halnia, ez az államforma ugyanis szükségszerűen ateista; a különbségek vallási, gazdasági és politikai oldalát is meg kell ahhoz szüntetni, hogy egység jöhessen létre.¹⁷ A szekularizáció egyes országokban nem csak a vallás marginalizálódását, hanem privatizációját és de-tradicionálisítását is jelentette. Ezt a folyamatot Magyarországon legjobban talán a szerzetesrendek helyzetének és a vonatkozó jogszabályok 1945 utáni változásával lehet bemutatni.

II. Magyar szerzetesrendek¹⁸ helyzete és annak jogi háttere

II.1. Vallásosság helyzetének alakulása Magyarországon a rendszerváltozás előtt

Az 1791. évi XXVI. és XXXVII. törvénycikkek a vallás ügyéről, a vallásszabadságot és a felekezeti jogokra vonatkozó szabadságot szabályozták. Eltörlésre került a katolicizmus államvallás jellege, azonban még az intézkedés után is élvezett néhány előjogot.¹⁹ Az evangélikus, református és görögkeleti egyházak számára biztosították a teljes polgári és vallásszabadságot, így bevett vallási státusz kaptak, vagyis a katolikus egyház nem gyakorolhatott fölültű felügyeletet.²⁰ Ezt követően az 1832/36-os országgyűlés bővelkedett vallási témákban. Kossuth egyházpolitikai vonatkozású felszólalásában hangsúlyozta, hogy a vallásszabadsági reformoknak meg kell előznie a politikai reformokat, mert e nélkül nem lehet, vagy legalábbis közel lehetetlen „a többfelekezeti nemzet morális erejét közhatású munkálkodásra összpontosítani”.²¹ Fellépett a katolicizmus még meglévő előjogaival szemben és fontosnak tartotta, törvénybe iktatni, hogy jogokra és kötelezettségekre vonatkozóan a vallás nem tesz különbséget. Ezt követően a „vallás dolgában” rendelkező, áprilisban kiadott 1848. évi XX. tc.²² kimondta: „E hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetre különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapítatik.”, ezzel törvényi szintre emelték a

¹⁴ Bögre - Kamarás, 2013: 118 - 119. o.

¹⁵ Kamarás, 2012b: 40. o.

¹⁶ Bögre - Kamarás, 2013: 197. o.

¹⁷ McGrath, 2006: 155 és 161. o.

¹⁸ A szerzeteseket a szakirodalom általában három önkéntes fogadalom letétele mentén definiálja. Ezek a szegénység, a nem házias állapot megőrzésének és az előljárónak való engedelmesség fogadalmi (Tomka-Révay, 1998: 216. o.), Magyar Katolikus Almanach (1988-as) meghatározása.

¹⁹ Zakar, 1995: 79. o.

²⁰ Horváth, 2011: 17. o.

²¹ Zakar, 1995: 79. o.

²² Draskovich, 2018: 3. o.

törvényesen bevett vallások jogi egyenlőségét,²³ ez azonban magában foglalta azt is, hogy csak a bevett vallásokat érintette a vallásszabadság deklarálása.²⁴ Annak okán, hogy több százezer nem bevett vallásfelekezethez tartozó élt akkorra az országban, akik „lelkiismeretükön elkövetett erőszakkal” kényszerültek olyan felekezethez tartozni, ami nem a sajátjuk, az pedig, hogy a polgárjogok hitbéli szabadsága jogilag nem volt biztosítva az állami közrendnek és közérkölcsiségnek is káros volt. Az 1895. évi XLIII. törvénycikkben a vallásszabadság gyakorlásáról rendelkeztek,²⁵ ezen törvény XLII. törvénycikkében pedig az izraelita vallás is a bevett vallások közé került. Ez a törvény tett különbséget bevett és elismert vallásfelekezetek között is.²⁶ Az iszlám vallás elismerésére már az 1916. évi XVII. törvénycikke tér ki.²⁷

A kommunista hatalomátvétel után az egyházak szerepvállalási lehetőségei korlátozásra került, annak ellenére is, hogy számuk a két világháború között rohamosan megnőtt.²⁸ Az egyházakat jövedelmük jelentős részétől megfosztották, mikor 100kh fölötti földterületet is elvettek tőlük; a Katolikus Egyház birtokainak ez majd 90%-át jelentette, a vallást pedig magánüggvé nyilvánították.²⁹ 1948-ban államosították a vallási intézményeket, amivel elveszítették a szerzetesek a munkájukat, amik jellemzően iskolákban, kórházakban, árvaházakban végeztek.³⁰ Az 1949. évi XX. törvény kimondta az állam különválasztását az egyháztól.³¹ 1949 után vallási vonatkozásban az elsődleges cél az állam és az egyház szétválasztása – szeparálása volt. Egy koncepció perrel, a Mindszenty – perrel³² lépett új szakaszába az egyház és a híveinek megfélemlítése.³³ A Budapesti Népbíróságon életfogytig tartó fegyházra ítélték Mindszenty-t,³⁴ amit nem sokkal később 1950-ben az Elnöki Tanács 1950/34. számú törvényerejű rendelete követett, amely megvonta a szerzetesrendek működési engedélyét Magyarországon,³⁵ felismerve a párt a szerzetesek szerkezeti felépítéséből adódó lehetőséget, aminek köszönhetően egy jogszabállyal ellehetleníthető volt minden rend működése.³⁶ 1951-ben pedig, végső lépésként létrehozták az Állami Egyházügyi Hivatalt.³⁷

Lukács József halálának évében kiadott művében azt olvashatjuk,³⁸ hogy: „*A vallást differenciálatlanul olyan reakciós és tudományellenes ideológiának minősítették, amelynek funkciója kimerül abban, hogy a kapitalizmus maradványaként a kizsákmányolók érdekeit képviseli, s amely ellen adminisztratív eszközök alkalmazása is megengedett. (...) a vallás egyoldalú minősítéséből és a határozat egész szelleméből az következett, hogy a hívők és a nem*

---

²³ Zakar, 1995: 80. o.

²⁴ Horváth, 2011: 18. o.

²⁵ net.jogtart.hu – 1895. évi XLIII. tc. indoklása

²⁶ Draskovich, 2018: 3. o.

²⁷ Horváth, 2011:19. o.

²⁸ KSH, 2015: 3. o.

²⁹ Kocsis, 2005: 298. o.

³⁰ Bögre, 2009: 321. o.

³¹ Draskovich, 2018: 2. o.

³² Mindszenty József esztergomi bíboros és érsek, Magyarország utolsó hercegprímása volt (Utóbbi rang megszűnésének oka az egyes címek és rangok megszüntetéséről rendelkező 1947. évi IV. törvény.). A vád az ellene folytatott koncepció kirakatperben többek között háborús uszítás rágalma, kémkedés és összeesküvés volt. A vádiratot Zakar András, Mindszenty titkárának erőszakkal megszerzett vallomására építették föl, akit a nyílt utcáról hurcolt el az ÁVH. A tárgyalás fő belpolitikai célja az volt, hogy a kommunista diktatúra a magyarok tudomására hozza, hogy életük minden vonatkozásában a már megszilárdult rendszertől függenek. A tárgyalás Makón zajlott nyilvánosság előtt, de csak „lekáderezett” nyugati közvetítők vehettek részt rajta; illetve már a bíróság összetétele sem felelt meg az 1947. évi 34. tc.-nek, tehát az általuk hozott ítélet eredendően is semmis volt. (Balogh, 2012: 4-5. o.)

³³ Balogh – Gergely, 2005: 80. o.

³⁴ <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/263.htm>

³⁵ KSH, 2015: 5. o.

³⁶ Bertus-Barcza, 2003

³⁷ Kocsis, 2005: 298. o.

³⁸ Kellő és értő kritikával tanulmányozva azt.

– hívők közötti összefogás mindaddig nem jöhet létre, amíg a vallást a tömegekben teljesen le nem küzdik. ”³⁹

Ennek oka az volt, hogy a korábbi, az állammal összefonódó egyházból egy olyan egyházzá vált, ami szemben állt az államhatalommal. A szembenállásának oka részben abban gyökerezett, hogy szervezeti adottságai miatt (társadalom életében betöltött feladatok⁴⁰) a korábbi hatalmat „tartotta fenn” az új rendszerben, amivel így összeférhetlenné vált; konzerválásra törekedtek,⁴¹ az egyetlen olyan nagy szervezetként a társadalomban, ami nem integrálódott az új rendszerbe.⁴² Az egyház nem volt felkészülve a változásra, de hagyományörző természete miatt az erőszakos változásra egyébként sem hajlott.⁴³ Emellett nem elhanyagolható az sem, hogy a társadalom normarendszerével szemben egy másikat tartanak a saját értékrendjüknek megfelelőnek; rendházaikban pedig nem csak társadalmilag, de térben is elkülönülnek, így váltak ellentársadalmivá.⁴⁴ „Az egyház úgy állott a világgal szemben, hogy önmagát kőszirtnek tekintette a zajló világ közepette. Bevehetetlen várnak gondolta magát, sziklán épült háznak, amely győzelmesen túlél minden támadást. A világ hullámai azonban tovább viharoztak és – kissé kiélezetten fogalmazva – a vár őrsege nem is került már kapcsolatba az ellenféllel. Ezzel elveszítette kapcsolatát a világgal.”⁴⁵

Ekkortájt 23 férfi és 40 női szerzetesrend működött, összesen több, mint 11 ezer fővel (2582 férfi és 8956 nő szerzetes), akik 636 kisebb-nagyobb rendházban éltek.⁴⁶ A vallási intézmények dimenziói közül a második potenciálját az mutatta (1. egyházmegyei és plébániai szervezet, 2. férfi és női szerzetesrendek, 3. vallásos egyesületek, kegyes társaságok, szervezetek és kongregációk), hogy 1948-ban 113 gimnáziumot, 98 tanítóképzőt és líceumot, valamint 12 rendi főiskolát vezettek.⁴⁷

Az intézkedések után azonban mindössze 3+1 rend (piaristák, bencések, ferencesek és a szegény iskolanővérek) működhetett hivatalosan is tovább,⁴⁸ de a megmaradó rendek létszámát is maximálták. Emellett csak meghatározott tevékenységet végezhetek, amelyet szintén állami felügyelet alá vontak. Ez a négy rend nyolc iskolát működtetett az egész ország területén⁴⁹ (Az egyházi oktatást ezen a 8 gimnáziumon kívül 40 éven keresztül mindössze egy református és egy zsidó iskola képviselhette, ám ezek mindvégig magas színvonalon üzemeltek.⁵⁰) Voltak, akik emigráltak, a többi rend tagjai pedig több lehetőség közül választhattak. Ez alapján 4 csoportba sorolhatjuk őket: Túlnyomó többségük szétszóródott, a hirtelen változó társadalmi helyzetbe kellett beilleszkednie és a saját lábára állnia a szerzetessé válás tilalmával; közülük néhányan kisebb csoportokban élve, vagy időszakos találkozókon keresztül igyekeztek tartani a kapcsolatot a többi rendtaggal és így, intézményi keretek nélkül, de egymást erősítve élni. Mások illegalitásba vonultak és földalatti mozgalomként próbálták megőrizni intézményi kereteiket.⁵¹ Így például 1955-ben az illegalitásban jött létre a Ciszterci Nővérek Boldogasszony Háza, akik a középkori hagyományokra visszanyúlva szemlélődő életmódban éltek.⁵² Az 1960-as években, a Kádár-rendszer alatt az egyházpolitikai téren enyhülés volt tapasztalható; 1964-ben az Apostoli

³⁹ Lukács, 1987: 104-105. o.

⁴⁰ Révay, 2003: 27. o.

⁴¹ Tomka, 1986: 136-136. o.

⁴² Bögre – Kamarás, 2013: 197. o.

⁴³ Bögre – Kamarás, 2013: 111. o.

⁴⁴ Révay, 2003: 27. o.

⁴⁵ F. König, id.: Tomka, 1997: 102. o.

⁴⁶ Bertus-Barcza, 2003.

⁴⁷ Tomka, 1986: 163. o.

⁴⁸ Révay, 2003: 43. o.

⁴⁹ KSH, 2015: 4. o.

⁵⁰ Bertus-Barcza, 2003.

⁵¹ Bögre, 2009: 323. o.

⁵² Révay, 2003: 43. o.

Szentszékkel egy „részleges megállapodás” is kötött. Az Állami Egyházügyi Hivatal kontroll alatt tartotta az egyházat és a papokat, de tovább finanszírozták őket. A '80-as évekre az egyház is elfogadásra került - még ha hallgatólagosan is – de a társadalomban akkorra már háttérbe szorult a vallásosság.⁵³

II.2. Változások a rendszerváltás után

Török Péter 1992-es cikkében a szerzetesrendek újraindulását 1989 április 12-re datálja, (bár a korábbi korlátozásokat az 1990. évi Ltv. számolta föl⁵⁴) arra hivatkozva, hogy Várszegi Asztrik és Takács Nándor segédpüspökök akkor hívták a rendek vezetőit megbeszélésre, kihasználva, hogy a kormányzat egyesületi törvényének értelmében⁵⁵ lehetőség nyílt az újjászerveződésre. A püspöki kar döntésének értelmében végül is minden olyan közösség indulhatott, amelynek legalább három tagja volt.⁵⁶ Ahogy azt a lehetőségek engedték is, számos rend elkezdett újrászerveződni.⁵⁷ Ez után 1,5 évvel már 63 szerzetesi intézmény működött Magyarországon, amik között voltak új alapításukat is; azonban egyaránt voltak olyan férfi és női rendek is, amik nem tudtak újraindulni.⁵⁸ (Ennek többféle oka is volt, például volt olyan rend, ami kihalt.⁵⁹) A leginkább megújulni képesek az iskolákat, egészségügyi és szociális intézményeket működtető rendek voltak,⁶⁰ de a rendszerváltás után a tevékenységek típusa és a hivatások szerint is változatossá vált a szerzetesség.⁶¹

1990-ről '91-re az összlétszám csökkenésének legjelentősebb oka az volt, hogy a szerzetesek nagy része idős volt és sokan meghaltak ebben az évben. (A szerzetesnők 44,3%-a 75 év fölötti volt '91-ben.⁶²) E mellett azonban a közösségekben élők aránya összesen 10%-kal, a közösségek száma pedig majd kétszeresére növekedett.⁶³

Az utánpótlás száma aggasztóan alacsony volt a századforduló utáni első két évben és ennek javulását az sem segítette, hogy helyenként nem volt megfelelő épület arra, hogy a fiatalokat fogadassák. (Annak ellenére, hogy a korábban jövedelemszerzés céljára használt ingatlanok nagy részét nem is igényelték vissza, de a visszaigénylések 65,2%-át is csak három éven túl, 10 éven belül akarták visszakapni.) A kárpótlási igény benyújtása után az 572 igénylésből mindössze 40 épületet kaptak meg, ebből 9-et a női rendek.⁶⁴ Török előrevetíti, hogy ennek az egyértelmű nehézsége mellett hosszabb távú következménye is mutatkozhat generációs különbségek formájában: Az idősödő szerzetesek egyre nehezebben találhatják meg a hangot a hozzájuk képest egyre fiatalabb jelöltekkel. Ennek első jelei már tanulmányának megírásakor is mutatkoztak. A korosztályok közötti folytonosságot ott volt egyszerűbb biztosítani, ahol a rendtagok az illegalitásban 2-3 fős csoportokban éltek, az előljárójukkal kapcsolatot tartva. Ők a veszélyeket vállalva tudtak „újoncokat” fogadni.⁶⁵

Tomka – Révay tanulmányából kiderül, hogy az utánpótlás kérdése a rendszerváltást követő években sem oldódott meg Magyarországon, azonban Európa más részeiben sem volt

⁵³ Korpics – Wildman, 2010: 11-114.3. o.

⁵⁴ Draskovich, 2018: 3. o.

⁵⁵ Az egyház belügyének minősítették a szerzetesrendek kérdését.

⁵⁶ <https://ujember.hu/a-rendszervaltas-utan-teljesulhetett-a-vagya/>

⁵⁷ <http://www.szerzetesek.hu/hirteglamagyar-logo-uzenete>

⁵⁸ Török, 1992: 15-17. o.

⁵⁹ Tomka – Révay, 1998: 228. o.

⁶⁰ KSH, 2015: 4. o.

⁶¹ Balogh – Gergely, 2005: 100. o.

⁶² Török, 1992: 20. o.

⁶³ u.a.: 18-19. o.

⁶⁴ u.a.: 22-23. o.

⁶⁵ Révay, 2003: 45. o.

sokkal jobb a helyzet. Bár az illegalitás évei súlyos nyomot hagytak a magyar egyházszerkezeten, az eltelt évek alatt Európa más országaiban is folyamatosan csökkent a szerzetesek száma. A 100.000 főre jutó szerzetes férfiak száma Európai viszonylatban 1995-re megegyezett a magyar számokkal. És bár a szerzetesnők száma Európai szinten még sokkal kedvezőbb volt, mint hazánkban, ott is drasztikus visszaesés volt megfigyelhető.⁶⁶ Révay Edit doktori értekezéséhez végzett kutatásában sem jutott biztatóbb eredményekre. 1997-ben kezdte az adatfelvételt, ami változatlan tendenciát mutat; az összes jelölt, novícius és novícia 131 fő volt 2000-ben.⁶⁷

Kijelenthető tehát, hogy a magyarországi szerzetesi élet a 40 évnyi kihagyás után gyökeresen megváltozott. Ebben a változásban a – a fent említetteken kívül – II. Vatikáni Zsinatnak is szerepe volt, hiszen a *perfectea caritatis* kezdetű dekrétuma rendelkezett a szerzetesi élet korszerű megújításáról. A korszerűsítés felsorolt alapelvei felszólították az Egyházat a kor viszonyaihoz való alkalmazkodásra és arra, hogy ezzel együtt a lelki megújulásra is törekednie kell:

„c) Minden (szerzetes) intézmény vegyen részt az Egyház életében, és szentírási, liturgikus, dogmatikus, lelkipásztori, ökumenikus, missziós és szociális stb. kezdeményezéseit és célkitűzéseit jellegének megfelelően tegye magáévá és támogassa.

d) A (szerzetes) intézmények segítsék elő, hogy tagjaik megfelelő ismereteket szerezhessenek az emberek és korunk állapotáról és az Egyház szükségleteiről, hogy a hit fényénél bölcs ítéletet alkotva a világ mai helyzetéről és apostoli buzgóságtól hevítve jobban tudjanak segíteni az embereknek.

e) Mivel a szerzetesi élet mindenekelőtt arra van rendelve, hogy a szerzetesek az evangéliumi tanácsokra tett fogadalmak által Krisztust kövessék és Istennel egyesüljenek, nagyon komolyan megfontolandó, hogy a kor viszonyaihoz való legtökéletesebb alkalmazkodás sem lesz eredményes, ha nem lelki megújulásból fakad, amelynek első helyet kell biztosítani még a külső tevékenységben is.”⁶⁸

Így hát az újraalakuló szerzetesrendek számára nem volt lehetőség, hogy ott folytassák életüket, ahol az 1950-es években abbahagyták. A generációs szakadék nem csak a kommunikációt nehezítette meg a korosztályok között, de mindkét oldalról ütköztek az elvárások és a valóság is. Ezen tényezők hatására jelentős volt az újraalakulás éveiben a jelentkezők fluktuációja is az újrászerveződés éveiben.⁶⁹

Ezeken kívül azt a tényezőt is számításba kell vennünk, hogy az 1990. évi, a lelkiismereti és vallásszabadságról és vallásokról szóló IV. törvény lehetővé tette, hogy azok a vallási közösségek, amelyek szabályzata és tanítása nem ütközik törvénybe, egyházat alapítsanak.⁷⁰ Az állam és az egyházak szétválasztása azt is jelentette, hogy az államnak gondoskodnia kell a vallásszabadság teljesüléséhez szükséges feltételekről; a fentnevezett törvény 13. paragrafusa értelmében egyházat alapíthat bármely 100⁷¹ azonos hitet valló magánszemély.⁷² Így, ahogy Nyugat- és Kelet- Európában is, megjelentek azok a vallási mozgalmak, amik az Egyesült Államokban keletkeztek, ahogy ázsiai tradíciók is jelen voltak már ekkorra. Sokak számára az volt benne a vonzó, hogy sokkal több aktivitási lehetőséget tettek lehetővé a szertartásokban is a laikus tagoknak is.⁷³ Ezek az új vallási mozgalmak jelentős része nem gondolja úgy, hogy

⁶⁶ Tomka – Révay, 1998: 230. o.

⁶⁷ Révay, 2003: 62. o.

⁶⁸ <https://archiv.katolikus.hu/zsinat/pc.html>

⁶⁹ Révay, 2003: 89. o.

⁷⁰ Horváth, 1995: 340. o.

⁷¹ Vannak, akik a posztkommunista országok túlságosan engedékenynek tartják a bejegyzés szabályozását. (Török, 2007: 223. o.)

⁷² Balogh – Gergely, 2005: 92. o.

⁷³ Horváth, 1995: 364. o.

csak egy papi réteg az, ami képes kapcsolatba kerülni a transzcendentálissal, így nem is tartanak igényt arra, hogy ilyen szerepkör is legyen náluk.⁷⁴

Az így korábban viszonylag egységes vallásosság helyett egy vallásilag diverz közegben kellett mind a Katolikus Egyháznak, mind a hozzá tartozó szerzetesrendeknek megtalálniuk a helyét.

Ezeknek az új vallási mozgalmaknak a létrejöttéről – amikkel való együtt éléshez a Katolikus Egyháznak alkalmazkodnia kellett – azt írja a *New Catholic Encyclopedia*, hogy a következő esetekben alakulhatnak ki: 1. „a domináns vallási intézmények belülről instabilak”, 2. „rendelkezésre áll karizmatikus vezéregyéniség”, 3. a társadalmi-politikai klíma kedvez a vallásszabadságnak és a vallások terjedésének”, 4. „a társadalom normatív gondolkodása és plauzibilitási struktúrái meginognak”. Ezek a feltételek pedig a rendszerváltozás éveiben adottak voltak, már jogi akadályai sem voltak az új egyházak létrejöttének, az országban. A régió társadalmát egyfajta „kollektív pezsgés”⁷⁵ jellemezte⁷⁶ Az új vallási mozgalmak mellett beszélhetünk olyan régi-újokról, amik bár léteztek korábban is, de a lakosság számára ismeretlenek, vagy legalábbis majdnem teljesen ismeretlenek voltak, ilyen például az Unitárius Egyház. Olyan mozgalmakról is beszélhetünk, amik máshol nem, de Európában újak számítottak,⁷⁷ ilyenek például a szinkretista⁷⁸ vallások, mint a Buddhizmus europaizált változatai.⁷⁹ Ezeken kívül a keresztény szerzetesrendekhez hasonlóan volt olyan, nemzetközi szintéren is új egyház, ami csak illegálisan létezhetett, ilyen volt például a Krisna-tudatúak közössége, ami ugyan már az 1970-es évektől Magyarországon, de a bejegyeztetése csak 1989-ben történt meg.⁸⁰

Irodalom

Balogh Margit: A Mindszenty-per. In.: Korunk 2012/7: 3-17. o.

Balogh Margit, Gergely Jenő: Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, 1790-2005 (Dokumentumok) II. kötet 1944-2005. História, Bp., 2005.

Bögre Zsuzsa – Kamarás István OJD: Vallásszociológia. Luther Kiadó, Bp., 2013.

Bögre Zsuzsanna: „Ruhát cserélni, de szívet nem...” (Szerzetesnők identitása 1950 előtt és után). In.: Vallásosság és kultúra. Szerk.: Gereben Ferenc, Faludi Ferenc Akadémia, Bp., 2009.

Draskovicz: Az egyházak jogi szabályozása. infojegyzet, 2018/31. (online: 2019. 04. 29.

https://www.parlament.hu/documents/10181/1479843/Infojegyzet_2018_31_egyhazak_jogi_szabalyozasa.pdf/f8754083-6723-0154-858c-2a2cd6e43d50)

Horváth Attila: A vallásszabadság és az egyházjog története Magyarországon az államalapítástól a II. világháborúig. 2011. 10 (3-4): 12-20. o.

Horváth Gergő: „Isten halott” A nietzschei metafizika megalapozása Martin Heidegger 1943-as tanulmányának tükrében. Első század online, XI/3. 2012. ősz: 495-515. o.

Horváth Zsuzsanna: Kisegyházakról, vallásos mozgalmakról. Hitek és emberek. ELTE Szociológiai – szociálpolitikai intézete, Bp., 1995.

J. Milton Yinger: Religion, Society and the Individual. The Macmillan Company, NY, 1968.

---

⁷⁴ Török, 2007: 32. o.

⁷⁵ É. Durkheim fogalma, ami egy strukturálatlan társadalmi gyakorlat és egyben egy a társadalomban működő strukturáló erő. (Némedi, 2011: 70. o.)

⁷⁶ Máté-Tóth – Nagy, 2011: 156. o.

⁷⁷ Török, 2007: 17-18. o.

⁷⁸ szinkretizmus: 'valláskeveredés'

⁷⁹ Tomka – Révai: 232. o.

⁸⁰ Kamarás, 1998a: 62. o.

Máté-Tóth András – Nagy Gábor Dániel: Alternatív vallás. L'Harttman Kiadó, Bp., 2011.

McGrath, Alister: Az ateizmus alkonya. Szent István Társulat és az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Bp., 2008.

Kamarás István OJD: A „keresztény társadalom” vége, és ami utána következik egyházainkban. In.: Vallás a keresztény társadalom után. Szerk.: Földvári Mónika – Nagy Gábor Dániel, Belvedere, Szeged, 2012: 19-38. o.

Korpics Márta – Wildmann János: Vallások és egyházak az egyesült Európában. Typotex, Bp., 2000.

Kocsis Károly: Változó vallási térszerkezet, szekularizáció és vallási újjáéledés a 20. századi Kárpát-medencében. – Földrajzi Értesítő, 2005. LIV. évf. 3 – 4 füzet: 285-316. o.

Tomka Miklós: Vallásszociológia szöveggyűjtemény. Tankönyvkiadó, Bp., 1986.

Tomka Miklós – Révay Edit: Papok, férfi szerzetesek, apácák. In.: Társadalmi Riport. Szerk.: Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György, TÁRKI, Bp., 1998: 216-234. o.

Tomka Ferenc: Intézmény és karizma az egyházban. Márton Áron Kiadó, Bp., 1997

Tóth János: Szociológia és szekularizáció: Mit tölthetünk a régi tömlőkbe? In.: Magyar Tudomány, 2015/3: 347-355. o.

Török Péter: Az újrainduló szerzetesrendek helyzete Magyarországon. In.: Európai Szemmel, Szerk.: Pongrácz Mária. Balassi Kiadó, Bp., 1992: 15-26. o.

Török Péter: És (a)mikor destruktívak? Az új vallási mozgalmak szociológiája és hazai helyzete. A Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézete - Párbeszéd (Dialógus alapítvány) - Híd Alapítvány Budapest, 2007.

Lukács József: Vallás és vallásosság a mai Magyarországon. Kossuth kiadó, 1987.

Révay Edit: Újrainduló szerzetesrendek egy megújuló társadalomban. Státus kiadó, Bp., 2003.

Némedi Dénes: Durkheim és az innováció. In.: Szociológiai Szemle, 2011. 21(1): 70-83.o.

Rudolf Otto: A szent. Osiris Kiadó, Bp., 1997.

Varga Attila: Vallás, társadalom és állam viszonya a 21. század elején – háttér-vázlat egy lehetséges jogi szabályozás margójára, Magyar Kisebbség, 2005/3-4. sz.

Zakar Péter: Kossuth Lajos és a katolikus egyház 1848/49 – ben. In.: Belvedere, 1995/VII. 1 – 2: 77-86. o.

A katolikus egyház (1945–1989) In.: Magyarország a XX. században. II. kötet. Szerk.: Kollega Tarsoly István et al., Babits Kiadó, Szekszárd, 1996-2000.

Bertus-Barcza Péter: A szerzetesrendek betiltása Magyarországon. In.: NatGeo Magyarország. 2003.

A II. Vatikáni Zsinat PERFECTAE CARITATIS kezdetű dekrétuma a szerzetesi élet korszerű megújításáról <https://archiv.katolikus.hu/zsinat/pc.html> (Online: 2019. 04. 19.)
<http://www.szerzetesek.hu/hirteglamagyar-logo-uzenete>
www.net.jogtart.hu

Istennek szentelt életek. In.: KSH, Statisztikai Tükör. 2015/96.